

LEGATI U GRADSKOJ I SVEUČILIŠNOJ KNJIŽNICI OSIJEK KAO ČITANKA KULTURNO-POVIJESNIH PRILIKA OSIJEKA

Legacy in the City and university library Osijek as a reader of cultural-historical circumstance of Osijek

Primljeno: 13. 10. 2024.
Prihvaćeno: 20. 12. 2024.

**TEMA
BROJA**

Marijana Špoljarić Kizivat

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek
mspoljaric@gskos.hr

Sažetak

U radu se promatraju legati u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek u vidu posebnih zbirki s istaknutom kulturno-povijesnom vrijednošću; pod pojmom legat obuhvatit će se sve ostavštine bez obzira na način njihova dolaska u knjižnicu i bez obzira na vrstu građe sadržane u ostavštini. Legati su dio kulture sjećanja određenoga lokaliteta. Legati smješteni u „priče“ kroz različite aktivnosti knjižnice pokazuju duh vremena nekadašnjih vlasnika i prilika u kojima su nastajali, a u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek nalazi ih se preko 11 000. Uz mnoge ograničavajuće faktore, njihova je obrada i organizacija otežana. Nabavljeni su na nekoliko načina: kupnjom, ostavštinom i poklonom, a vrlo vrijedan svojevrsni legat predstavlja i sama zgrada knjižnice.

Ključne riječi: legati, zavičajne zbirke, Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, popularizacija ostavštine, vrijednost zavičajne zbirke

Abstract

This paper examines the legacies in the Osijek City and University Library as special collections of significant cultural and historical value. The term "legacy" encompasses all bequests, regardless of how they were acquired by the library or the type of materials contained within them. Legacies are part of the culture of memory of a specific locality. Presented as "stories" through various library activities, these legacies reflect the spirit of the times of their original owners and the circumstances in which they were created. The Osijek City and University Library houses over 11,000 such legacies. However, their processing and organization are hindered by numerous limiting factors. They have been acquired in several ways: by purchase, inheritance, and donation. The library building itself represents a highly valuable legacy in its own right.

Keywords: legacies, local collections, Osijek City and University Library, popularization of heritage, value of the local collection

Uvod

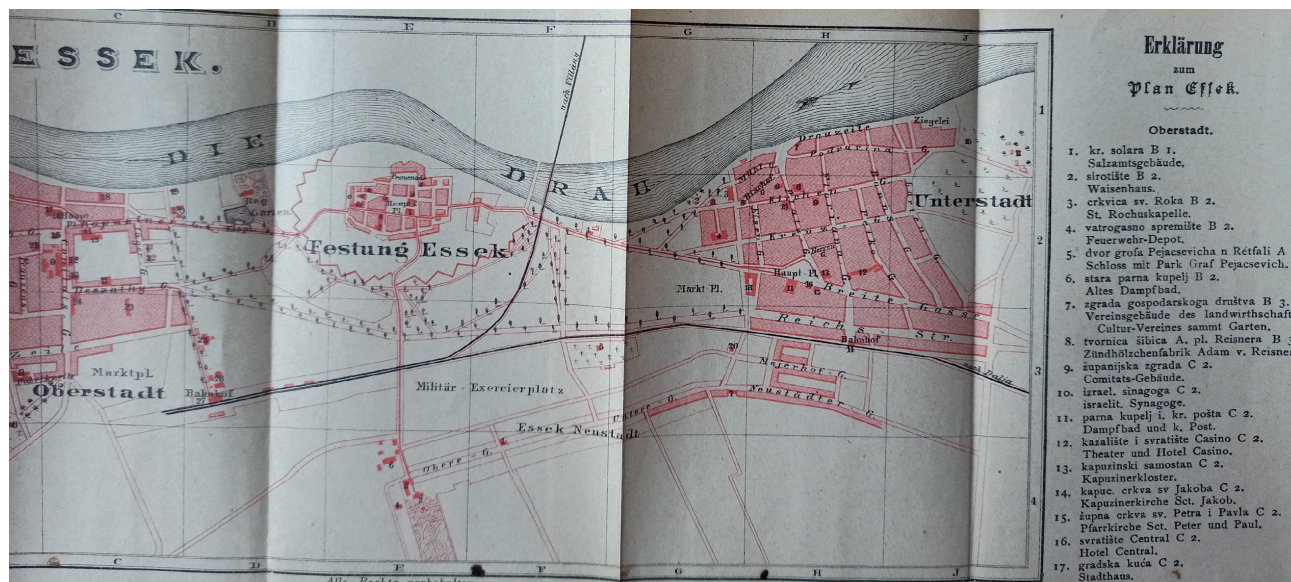
Legati su u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek posebne zbirke s istaknutom kulturno-povijesnom vrijednošću, integralni dio Zavičajne zbirke Mursiane. Ukupna veličina legata procjenjuje se na oko 11 500 svezaka. S obzirom na prostornu ograničenost i (ne)moгуćnost organizacije, obrada i organizacija legata spora je i selektivna. U skladu s Preporukama,¹ pokušava se što više očuvati posebnost zbirke te donacije i ostavštine čuvati kao cjeline, bez obzira na vrstu građe.

U radu će se istaknuti nekoliko značajnih legata, istraжivanih u kontekstu kulturno-povijesne baštine, legat Viktora D. Sonnenfelda, Rudolfa F. Magjera i Vjekoslava i Matilde Hengl.

Zavičajna nota legata Sonnenfeld

Legat Sonnenfeld ostavština je Viktora D. Sonnenfelda.² Legat je otkupljen sredstvima Fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti 1971., ukupno 3 492 jedinica građe. Najstarija je knjiga *Oeconomia, oder Haussbuch zum Calendario Oeconomico & perpetuo gehoerig M. Johanna Colerija* iz 1627. tiskana u Wittenbergu uz koju je privezan dodatak J. Leunclaviusa *Traubuch Apomasaris!* iz 1611.³

U legatu Sonnenfeld više je značajnih zavičajnih knjiga, posebice *Pravila osječko-dolnjogradske Kasine*, značajna za povijest Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek te Woerlov turistički vodič kroz Osijek i okolicu iz 1893., *Fuhrer durch Esseg und Umgebung : Mit Plan der Stadt*. To džepno izdanje turističkog vodiča, ukratko predstavlja povijest grada, boravak i zabavu u gradu. Vodič je kulturno-povijesno svjedočanstvo jednoga vremena, prema kojemu je i danas moguća turistička šetnja starim lokacijama. Uz sve, knjiga sadrži i vrijednu rukom pisanu posvetu s uputama čitatelju. Legat sadrži i u rukopisu Sonnenfeldov prijevod neobjavljene knjige *O čtetverostrukom korijenu načela dovoljnoga razloga: filozofijska rasprava* Arthura Schopenhauera.

¹ Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. gskos.unios. URL: <https://www.gskos.unios.hr/wp-content/uploads/2017/03/Preporuke.pdf>

² Viktor D. Sonnenfeld (Petrijevci, 1902. - Osijek, 1969.) bio je hrvatski novinar, književnik i prevoditelj.

³ Špoljarić, M. Legat Viktora D. Sonnenfeld u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek. // Knjižničarstvo 11-12, 1-2 (2007-2008), str. 157. URL: http://nova.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/06/178_Spoljaric_2007-2008_1-2.pdf

Obrada i digitalizacija nekoliko knjiga iz legata Sonnenfeld zavičajnog karaktera pridonijela je većem zanimanju korisnika. U suradnji profesora Filozofskog fakulteta u Osijeku i tiskara iz pojedinih slavonskih tiskara radili su se pretisci knjiga iz legata.

U Mjesecu hrvatske knjige, u listopadu 2023. u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek postavljena je velika izložba „Viktor Dragutin Sonnenfeld: osječka vještina prevođenja“, kao dio ciklusa izložbi „Zavičajne priče“. Izložba je bila popraćena stručnim predavanjem o životu i djelu Viktora D. Sonnenfelda. Iako se legat u Knjižnici nalazi više od pedeset godina, te je u pojedinim stručnim segmentima predstavljan javnosti, ovoga je puta tumačenje upotpunjeno arhivskim materijalima i filozofskim tumačenjem Josipa Berdice, a po prvi puta građanima je predstavljena i najstarija knjiga u legatu, ujedno i najstarija knjiga u fondu Knjižnice. Izložbu su kasnije posjetili i Sonnenfeldov nećak iz Zagreba, Tomislav Jančijev, koji je donio i Sonnenfeldovo naliv pero.

Raznolikost legata Magjer

Legat Magjer ostavština je Rudolfa Franjina Magjera.⁴ Legat je Knjižnici ostavio njegov sin Miljenko Magjer, 1980. za zbirku „Mursiana“. Broji 32 Magjerova književna djela, većinom izdanih u Osijeku. Uz monografije, u legatu su i serijske publikacije i sitni tisak, zatim u rukopisu-strojopisu neobjavljena Magjerova autobiografija i neobjavljena studija Mate Božičevića. U ostavštini se nalaze i fotografije iz albuma „R. F. Magjer u slici i slikama“ te originalni portreti R. F. Magjera, naslovnice knjiga i grafike ex librisa Magjer.⁵ Naslovnice više Magjerovih knjiga i ex librisa vrijedni su primjeri secesijske stilizacije (materijal, slova, oprema, boje, korice).

Nasljednici su ostavili knjižnici autorska prava te je legat obrađen, digitaliziran i dostupan korisnicima. Uz predstavljanje projekta digitalizacije, u Mjesecu hrvatske knjige 2014. priređena je i velika izložba „Književna baština R. F. Magjer“, te nekoliko stručnih predavanja o samome književniku i Klubu hrvatskih književnika u Osijeku, čiji je Magjer bio osnivač.

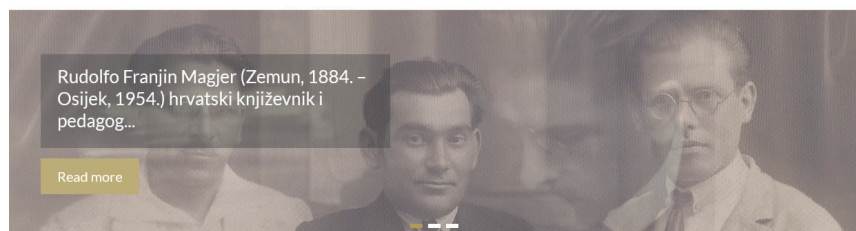
Promidžba života i djela R. F. Magjera u lokalnoj zajednici rezultirala je pisanjem doktorskih radnji o njegovu životu i djelu, (re)interpretacije studenata kroatistike, kao i uvrštavanje obitelji Magjer u Filantropsku šetnju grada Osijeka 2015.

Obitelji Magjer poklonila je 2015. Knjižnici bistu Rudolfa Franjina Magjera, koju je izradio akademski kipar Rudolf Švagel-Lešić 1940., a čiji se originalni crtež nalazi u legatu i digitalnoj zbirci Magjer.

Književna baština R. F. Magjera

UVOD ŽIVOT I DJELO MATERIJALI FOTOGRAFIJE ⓘ ✉ 🏠

Projekt digitalizacije Književna baština Rudolfa Franjina Magjera, Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek pokrenula je 2014. godine, kao doprinos Hrvatskoj kulturnoj baštini, nacionalnom projektu digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture RH.

⁴ Rudolf Franjin Magjer (Zemun, 1884. – Osijek, 1954.), hrvatski književnik, pedagog, kulturni djelatnik
⁵ Špoljarić, M.; Krpeljević, Lj. Ostavština Rudolfa Franjina Magjera u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek. // Knjižničarstvo 18, 2(2013). URL: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2014/05/224_Spoljaric_Krpeljevic_2013_2.pdf

Digitalizacija legata Magjer imala je odjeka i u inozemstvu. Igor Longyka je ex librise iz legata Magjer autora Saše Šantla⁶ upotrijebio na izložbi „Ekslibrisi Saše Šantla: spominska grafična razstava ob 70. obletnici umetnikove smrti“⁷ u Mestnoj knjižnici u Ljubljani, kao i u pratećem katalogu izložbe.

Legat Gillming-Hengl

I sama zgrada knjižnice svojevrsni je legat. Riječ je o reprezentativnoj gradskoj secesijskoj vili, izgrađenoj 1906., kao vjenčani dar roditelja, Matilde i Ladislava, predstavnika ugledne osječke obitelji Gillming, za kćerku Matildu⁸ i njezina supruga Vjekoslava Hengla.⁹ Knjižnica se preselila u vilu (jedan dio) još 1957. te se u njoj nalazi i danas. Povremeno se organiziraju ture obilaska zgrade.

Sam legat Gillming-Hengl darovan je Knjižnici zajedno s preostalim namještajem u veljači 1967.¹⁰ Matilda Hengl 1936. načinila je pismenu oporuku u kojoj je kuću, s preko 5 000 svezaka knjiga Gradske općine Osijek.¹¹ Dio originalnoga namještaja (4 ormara, stol i stolica), kaljeve peći i obiteljska knjižnica i danas je u sastavu Zavičajne zbirke.

Ivan Knobloch (Matildin pranećak) ustupio je za digitalizaciju 2019. knjigu Matilde Hengl (pisanu pod pseudonimom Leon Gerard) *Novellen aus südlichen Gefilden*. Nedugo poslije, 2021. poklonio je Knjižnici sedam knjiga iz obiteljske knjižnice (Reisner, Knobloch, Hengl).

U povodu Mjeseca hrvatske knjige 2021. u sklopu „Zavičajnih priča“ u Knjižnici je postavljena velika izložba „O čemu su razmišljali Thildy i Vjekoslav Hengl“.

- ⁶ Slovenski slikar Saša Šantel izradio je naslovnice za knjigu *Moj put* i za knjigu *Iz prošlosti i sadašnjosti* i grafike ex librise Magjer Šantel, S.; Longyka, I.; Bratuš, L. *Ekslibrisi Saše Šantla: spominska grafična razstava ob 70. obletnici umetnikove smrti*: [Slovanska knjižnica v Ljubljani, 3.-30. septembra 2015]. Ljubljana: samozal. I. Longyka, 2015.
- ⁷ Šantel, S.; Longyka, I.; Bratuš, L. *Ekslibrisi Saše Šantla: spominska grafična razstava ob 70. obletnici umetnikove smrti*: [Slovanska knjižnica v Ljubljani, 3.-30. septembra 2015]. Ljubljana: samozal. I. Longyka, 2015.
- ⁸ Matilda Wilhemina Gillming udana Hengl (Osijek, 1880. – Osijek, 1966.)
- ⁹ Vjekoslav Hengl (Donji Miholjac, 1875. – Osijek, 1961.), odvjetnik i kraljevski javni bilježnik, gradonačelnik Osijeka (od 1920. do 1934., uz prekid 1927.)
- ¹⁰ Lj. A. *Slike Galeriji knjige Knjižnici*. // Glas Slavonije. 24, 6731(5. 3. 1967.), str. 5.
- ¹¹ Božić-Drljača, V. Dr. Vjekoslav Hengl : osječki gradonačelnik, kraljevski javni bilježnik i odvjetnik. // Glasnik arhiva Slavonije i Baranje. 11(2011), str. 307-320.

Zaključak

Kako u Hrvatskoj, tako i u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, legati su još uvijek neistraženo lokalno blago koje zahtjeva dosta zajedničkoga rada. Osnovne prepreke, naročito u narodnim knjižnicama, nedostatak su prostora i stručnog osoblja koje bi se njima sustavno bavilo.

Kao kulturna baština, legati su važan izvor informacija. Nužno je promišljanje o različitim načinima popularizacije legata, nastavak njihova istraživanja, kao i daljnje prikupljanje i obogaćivanje zavičajnih zbirki legatima. Rezultati su veći interes korisnika za navedenom građom te nove knjižnične usluge i korisnici. Stoga je potrebno identificirati postojeće stanje legata u knjižnicama, iskazati njihovu vrijednost (posebice zavičajnih elemenata), učiniti ih dostupnima i trajno zaštićenima.

Literatura

1. Božić-Drljača, V. Dr. Vjekoslav Hengl : osječki gradonačelnik, kraljevski javni bilježnik i odvjetnik. // Glasnik arhiva Slavonije i Baranje. 11(2011.)
2. LJ.A. Slike Galeriji knjige Knjižnici. // Glas Slavonije. 24, 6731(1967.)
3. Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. (2009.). gskos.unios. URL: <https://www.gskos.unios.hr/wp-content/uploads/2017/03/Preporuke.pdf> (1. 10. 2024.)
4. Šantel, S.; Longyka, I.; Bratuš, L. Ekslibrisi Saše Šantla: spominska grafična razstava ob 70. obletnici umetnikove smrti: [Slovanska knjižnica v Ljubljani, 3.-30. september 2015]. Ljubljana: samozal. I. Longyka, 2015.
5. Špoljarić, M. Legat Viktora D. Sonnenfeld u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek. // Knjižničarstvo. 11-12, 1-2(2007-2008), str. 157. URL: http://nova.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/06/178_Spoljaric_2007-2008_1-2.pdf (30. 9. 2024.)
6. Špoljarić, M.; Krpeljević, Lj. Ostavština Rudolfa Franjina Magjera u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek. // Knjižničarstvo 18, 2(2013). URL: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2014/05/224_Spoljaric_Krpeljevic_2013_2.pdf (30. 9. 2024.)